

Nr 157.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående teckning av aktier i den statliga affärsbanken, m. m.; given Stockholms slott den 10 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen behandlas vissa frågor rörande den statliga affärsbankens organisation m. m. Bl. a. föreslås, att fjolårets principbeslut om inrättandet av banken inte skall fullföljas i den del det avsåg överförande av riksbankens avdelningskontor till affärsbanken.

För aktieteckning i affärsbanken äskas ett investeringsanslag på 30 miljoner kronor.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1950.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets samtliga ledamöter anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld.

I proposition (nr 151) till 1949 års riksdag framlade Kungl. Maj:t — i anledning av ett av 1945 års bankkommitté därom den 4 mars 1949 avgivet betänkande (SOU 1949: 13) — förslag angående inrättande av en statlig affärsbank. I sitt anförande till statsrådsprotokollet framhöll föredragande departementschefen bland annat, att han i likhet med kommittémajoriteten ansåge vägande skäl tala för att staten dreve affärsbanksrörelse. Vidare borde enligt departementschefens mening Jordbrukarbanken utgöra stomme i en blivande statlig affärsbank. Om det skulle vara möjligt för den statliga affärsbanken att med sin affärsbanksmässiga verksamhet omspanna hela landet samt att fullgöra de övriga — särskilt de fondförvaltande — uppgifter, som kommittén praktiskt taget enhälligt önskade anförtro den statliga banken, bleve det emellertid nödvändigt att utrusta densamma med en mera utbredd kontorsorganisation än Jordbrukarbanken hade. Med hänsyn till att man i nuvarande läge borde undvika material- och kostnadskrävande nyetableringar syntes det lämpligt att utnyttja de betydande organisatoriska resurser, som riksbankens avdelningskontor representerade. Det förutsattes därvid, att detta kunde bli möjligt utan att riksbankens centralbanksmässiga verksamhet därigenom försvårades. Enligt departementschefens uppfattning kunde riksbankens behov av kontaktorgan för sina marknadsreglerande ingripanden väl tillgodoses genom samarbete mellan riksbanken och den statliga affärsbanken. Av dessa skäl anslöt sig departementschefen till förslaget om att en statlig affärsbank borde inrättas, bestående av Jordbrukarbanken, vissa andra kontor, erhållna i samband med avvecklingen av Göteborgs handelsbanks verksamhet, samt — eventuellt med vissa undantag — riksbankens avdelningskontor.

I fråga om principerna för bankens rörelse erinrade departementschefen, att delade meningar rått inom kommittén. Problemet syntes böra beaktas vid de fortsatta utredningarna, men det syntes i huvudsak icke vara möjligt

att annorledes än på grundval av erfarenheterna från bankens rörelse taga ställning till spörsmålet. Departementschefen ansåg emellertid, att statliga myndigheter och sådana företag, vilka helt eller till övervägande del ägdes av staten, borde anlita den statliga banken som sin bankförbindelse, för såvitt detta icke medförde påtagliga praktiska olägenheter för dem.

Angående den statliga bankens fondförvaltande uppgifter uttalade departementschefen, att han principiellt delade bankkommitténs mening att åt den statliga banken efter hand borde anförtros olika uppgifter i den statliga kreditgivningen. Denna fråga borde ytterligare utredas. Vad riksbankens avbetalningslånefond angick föreläge skäl såväl för avveckling av fonden som för ett fullföljande av långivningen ur densamma. Huru denna fråga borde lösas finge jämväl ytterligare övervägas. Departementschefen var ense med bankkommittén om att bankens fondförvaltande uppgifter borde betraktas såsom banken givna förvaltningsuppdrag, för vilkas utförande ersättning av statsmedel skulle utgå. Sådan ersättning borde motsvara bankens verkliga, icke täckta kostnader för ändamålet, häri inräknade på göromålen belöpande andelar i bankens fasta kostnader. Vad angick övriga frågor uttalade departementschefen, att de utredningar, som berörde överförandet till den statliga banken av den del av riksbankens rörelse, som ej vore av centralbankskaraktär och därmed sammanhängande problem — bl. a. det förutnämnda samarbetet mellan riksbanksledningen och den statliga banken samt den närmare organisationen av sistnämnda banks ledning — syntes böra verkställas gemensamt av de båda bankerna. Departementschefen förutsatte härvid, att förhandlingar skulle komma att äga rum med de berörda personalorganisationerna. I samband med Jordbrukarbankens omvandling borde jämväl övervägas en ändring av bankens namn.

Statsutskottet uttalade (utl. nr 154) att frågan om inrättandet av en statlig affärsbank nu borde lösas, och ansåg, att vid organisationen av en sådan affärsbank riksbankens avdelningskontor — eventuellt med vissa undantag — borde övertagas. Utskottet framhöll, att det icke vore berett att taga ställning till frågan om de principer, enligt vilka den nya banken skulle drivas. I likhet med departementschefen ansåg utskottet, att denna fråga skulle göras till föremål för fortsatt övervägande.

Utskottet erinrade om, att frågan om den närmare organisationen av den statliga affärsbanken och dess ledning m. m. borde ytterligare utredas, varvid också skulle behandlas de personalfrågor, vilka sammanhänge med överförandet av den del av riksbankens verksamhet, som ej vore av centralbanksnatur, till den statliga affärsbanken. Enligt utskottets mening vore det önskvärt, att den kreditgivning till allmänheten, som staten uppehölle, i möjligaste mån samordnades, liksom det vore önskvärt, att den eller de myndigheter, som skulle förvalta krediterna, vore företrädade på så många platser i landet, att kontakt med den lånesökande allmänheten kunde tillfredsställande uppehållas. Även utskottet uttalade, att frågan i vilken utsträckning denna fondförvaltning kunde anförtros åt den statliga affärsbanken borde ägnas stor uppmärksamhet vid det fortsatta utredningsarbetet.

Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet i sitt utlåtande föreslagit (skr. nr 265).

I skrivelse den 20 maj 1949 hemställde Kungl. Maj:t till fullmäktige i riksbanken att i samråd med Jordbrukarbanken låta verkställa den i förenämnda statsrådsprotokoll och utskottsutlåtande förutsatta utredningen angående överförandet till den statliga affärsbanken av den del av riksbankens rörelse, som ej vore av centralbankskaraktär, och därmed sammanhängande problem.

Med anledning därav tillsatte fullmäktige och Jordbrukarbankens styrelse för ifrågavarande utredning gemensamt en kommitté — i det följande benämnd affärsbankskommittén — bestående av två representanter för riksbanken, nämligen riksbankschefen Klas Böök och bankdirektören Hjalmar Ekengren med vice riksbankschefen Harald Magnusson och bankdirektören Gunnar Månsson såsom ersättare samt två representanter för Jordbrukarbanken, nämligen ordföranden i denna banks styrelse, advokaten Alf Lindahl och bankens verkställande direktör Curt Lindahl med bankdirektören Robert Sundvik som suppleant. Jämlikt bemyndigande utsågo därefter riksbankens och Jordbrukarbankens representanter generaltulldirektören Vidar Fahlander att vara opartisk ordförande i kommittén.

Sedan denna kommitté slutfört sitt arbete i vad det avser de organisatoriska frågor, vilka fallit inom kommitténs uppdrag, har kommittén till fullmäktige med skrivelse den 20 januari 1950 avlämnat »Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m.» (SOU 1950: 6). Med skrivelse den 16 februari 1950 ha fullmäktige överlämnat kommitténs skrivelse och utredning.

Affärsbankskommittén har i sin skrivelse erinrat om att kommittén vid fullföljandet av sitt uppdrag haft att utgå från det principbeslut som meddelats av 1949 års riksdag. Utgångspunkten hade sålunda varit given, nämligen att en statlig affärsbank skulle inrättas efter de riktlinjer, vilka uppdragits vid riksdagens behandling av frågan. Vid sitt arbete hade kommittén funnit att de med principbeslutet åsyftade fördelar, vilka åberopats av 1945 års bankkommitté, icke kunde uppnås utan att i flera avseenden uppstode olägenheter och svårigheter av såväl mera allmän som praktisk natur, vilka affärsbankskommittén icke varit i stånd att i önskvärd grad undanröja. Därest man av den statliga affärsbanken ville kräva, att den, efter att ha övertagit i varje fall flertalet av riksbankens avdelningskontor och en del av riksbankens rörelse, skulle vid behov kunna fullgöra vissa av de kreditmarknadsreglerande uppgifter, som hittills åvilat riksbanken — något som det inom kommittén rått delade meningar om — uppstode vanskligheter att förena ett dylikt krav med önskemålet om en rörelse uteslutande inriktad efter affärs-mässiga linjer. Vissa delar av riksbankens rörelse, vilka som en konsekvens av principbeslutet borde av tekniska skäl överföras till den statliga affärsbanken, kunde icke utan vidare på ett naturligt sätt inordnas i en ren affärsbanksrörelse. Olägenheter uppstode i vissa hänseenden på grund av att riks-

banken icke vidare kunde handhava sedeldistributionen och medverka vid myntdistributionen. Man syntes icke heller helt kunna undvika svårigheter vid förenandet inom en och samma institution av affärsbanksrörelse med förvaltning av ett stort antal lån från statliga lånefonder, i många fall med socialt syfte. Vidare mötte på personalområdet åtskilliga problem av svårbevästrad art och man finge räkna med en relativt lång övergångstid, innan dessa problem kunde bli slutligt avvecklade på ett sådant sätt, att irritationsmoment och hinder för en rationell personalorganisation inom den statliga affärsbanken eliminerades.

Fullmäktige ha för sin del anfört, att de med hänsyn till nyssnämnda svårigheter funnit det tveksamt, huruvida fjolårets principbeslut nu borde fullföljas i vad det avsåge överlämnandet till den statliga affärsbanken av den del av riksbankens rörelse som ej vore av centralbanksmässig karaktär. Skulle Kungl. Maj:t och riksdagen, trots dessa betänkligheter, finna att 1949 års principbeslut till alla delar borde vidhållas, biträdde fullmäktige affärsbankskommitténs mening att samtliga riksbankens avdelningskontor borde övergå till den nya banken.

Fullmäktige ha vidare framhållit, att man inom fullmäktige befarat, att riksbankens möjligheter att i konjunkturutjämnande syfte påverka kreditmarknaden genom en aktiv konjunkturpolitik skulle minskas, om en del av riksbankens rörelse samt avdelningskontoren skulle överföras till den statliga affärsbanken. Dessa farhågor, om vilkas berättigande delade meningar framkommit, kunde emellertid skingras under vissa förutsättningar. Sålunda funne fullmäktige det angeläget att den nya banken utrustades med sådana resurser, att den finge möjlighet att fullfölja anspråken på densamma som medverkande i en aktiv konjunkturpolitik. Fullmäktige föresloge därför, att av riksdagen utverkades bemyndigande för Kungl. Maj:t att, i ett läge, då det ur samhällssynpunkt krävdes av den statliga affärsbanken, att den i konjunkturutjämnande och kreditreglerande syfte utövade en mera vidsträckt kreditgivning än vad bankens normala resurser kunde möjliggöra, och efter hörande av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret, besluta att staten till den statliga affärsbankens förfogande ställde en garantifond på högst 100 miljoner kronor, bestående av svenska statens obligationer. För att systemet med garantifond skulle bli effektivt borde emellertid enligt fullmäktige riksbanken erhålla befogenhet att, i den mån så befundes lämpligt, insätta medel i den statliga affärsbanken. De krediter, som skulle möjliggöras av bemyndigandet, borde fylla rimliga anspråk på bankmässig säkerhet.

Enligt fullmäktiges mening vore det vidare, för att statsmakterna ytterligare måtte kunna gardera sig mot den risk, som kunde följa av att riksbankens möjligheter att påverka kreditmarknaden minskades, nödvändigt att riksbanken erhöle ett inflytande på statsbankens ledning och därjämte lämpligt, att riksbanken deltog i den föreslagna ökningen av aktiekapitalet.

Med stöd av vad i skrivelsen anförts ha fullmäktige föreslagit att fullmäktige finge utse hälften av ledamöterna i affärsbankens styrelse, att förslaget

om att en garantifond under vissa förhållanden måtte ställas till affärsbankens förfogande genomfördes samt att riksbanken medgäves rätt att insätta medel i affärsbanken.

Inom fullmäktige har en minoritet (herrar Böök, Gränebo och Bergvall) bestämt förordat, att jämkning i det av 1949 års riksdag fattade principbeslutet vidtoges av sådan innebörd att riksbanken i huvudsak bibehölle sin nuvarande rörelse och sitt nuvarande kontorsnät. I anslutning till den tveksamhet huruvida fjolårets principbeslut nu i vissa avseenden borde fullföljas, varåt fullmäktiges majoritet givit uttryck, ville minoriteten särskilt framhålla, att ett överförande till den statliga affärsbanken av huvuddelen av den fondförvaltning, som för närvarande utövades av riksbanken, syntes komma att innebära en avsevärd belastning för affärsbanken vid fullföljandet av dess verksamhet. Man kunde enligt minoriteten icke heller bortse från att vissa principiella betänkligheter kunde resas mot att beslutanderätten i fråga om beviljande av bosättningslån samt efterskänkande och avskrivning av sådana lån och cgnahemslån överflyttades till ett statligt bolag. Därest frågan löstes så att riksbanken i huvudsak bibehölle sin nuvarande rörelse och sitt nuvarande kontorsnät, borde arbetet på rationaliseringen av riksbankens organisation intensifieras samt en översyn av kontorsnätet äga rum, som kunde leda till förändringar beträffande antal och placeringar. Samtidigt borde undersökas, huruvida icke ytterligare uppgifter, som sammanhänge med förvaltningen av statliga lånefonder och kamerala göromål, åvilande eller planerade att påläggas staten och dess organ, kunde överflyttas till riksbanken. Härigenom skulle den centralisering av den statliga fondförvaltningen, som framställts som ett önskemål, efter hand kunna vinnas. Om denna fondförvaltning handhades av riksbanken, vars nuvarande organisation och kontorsnät borde vara i stort sett väl ägnade att på ett ur såväl statens som lantagarnas synpunkt tillfredsställande sätt omhänderha ifrågavarande uppgifter, syntes bättre förutsättningar föreligga för att de speciella syften bleve tillgodosedda, för vilka statliga utlåningsfonder inrättats, än om förvaltningen förlades till ett statligt bankbolag, vars rörelse måste bedrivas med den ekonomiska lönsamheten såsom ett av de huvudsakliga intressena.

I detta sammanhang har minoriteten framhållit, att den utredning, som verkställdes genom affärsbankskommitténs försorg, icke givit belägg för att någon mera avsevärd kostnadsbesparing skulle vara att påräkna under en följd av år, om riksbankens avdelningskontor och en del av riksbankens rörelse överfördes till den statliga affärsbanken. Särskilt om ytterligare uppgifter av fondförvaltande eller besläktad art anförtroddes riksbanken, torde enligt minoritetens mening genom en dylik överföring någon besparing ej kunna vinnas ens på längre sikt, eftersom den icke utnyttjade kapacitet som f. n. möjligen kunde föreligga hos vissa av de högsta tjänstemännen vid riksbankens avdelningskontor, härigenom skulle absorberas.

En lösning efter antydda linjer skulle enligt minoritetens mening avlägsna huvuddelen av de svårigheter som affärsbankskommittén framhållit. Av sär-

skild betydelse vore, att den fundamentala frågan om ett tillgodoseende inom ramen för en statlig affärsbank av önskemål om en affärsmässig rörelse och krav på resurser och förmåga att fullgöra vissa kreditpolitiska uppgifter — en fråga som inom kommittén givit upphov till delade meningar — skulle träda i bakgrunden, därest riksbanken bibehölle sin nuvarande organisation och därigenom sina möjligheter att i penningpolitiskt syfte direkt ingripa på penning- och kapitalmarknaden. Även de av kommittén påtalade problemen beträffande sedel- och myntdistributionen samt på personalområdet skulle bortfalla.

Den ifrågasatta modifikationen av 1949 års riksdags principbeslut, borde enligt minoriteten väl kunna paras med en utbyggnad och förstärkning av den nya banken och vara ägnad att förbättra denna banks möjligheter att på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter som statlig affärsbank. Detta borde icke utesluta, att erforderligt samarbete komme till stånd mellan riksbanken och den nya banken i syfte att på bästa möjliga sätt tillgodose allmänna intressen på kreditpolitikens område eller att riksbanken, om så befunes lämpligt, överförde vissa delar av sin nuvarande rörelse, i den mån de vore av rent affärsbanksmässig karaktär, till den statliga affärsbanken.

Inom fullmäktige ha därjämte särskilda yttranden avgivits av herr Böök, respektive herrar Grånebo och Bergvall.

Herr Böök, som förklarar att han anslutit sig till vad fullmäktiges majoritet anfört beträffande garantifonden och sammansättningen av bankens styrelse, har närmare utvecklat sin ståndpunkt i vad avser majoritetens uttalande att riksbanken borde erhålla ett inflytande på statsbankens ledning och att riksbanken lämpligen borde delta i den föreslagna ökningen av Jordbrukarbankens aktiekapital.

Böök har framhållit, bland annat, att därest riksbanken skulle bibehålla sin hittillsvarande roll såsom organ för penningpolitiken, det syntes erforderligt, att ett överlämnande till en annan institution av en del av riksbankens möjligheter att påverka kreditmarknaden kombinerades med åtgärder, varigenom riksbanken erhöle erforderligt inflytande i denna institutions ledning. Eljest skulle ett dylikt överlämnande innebära att riksbanken berövades en del av de penningpolitiska instrument, som den sedan lång tid haft till sitt förfogande, utan att någon motsvarande minskning av riksbankens hittills förutsatta skyldigheter i de penningpolitiska sammanhangen övervägdes. Det skulle jämväl medföra en förskjutning i den hävdvunna fördelningen mellan regering och riksdag av inflytandet på penningpolitiken.

Om det av riksdagen fattade principbeslutet ansåges böra i sin helhet genomföras, funne sig Böök sålunda icke kunna tillstyrka, att detta skedde efter de av affärsbankskommittén förordade riktlinjerna annat än under förutsättning att riksbanken bereddes möjlighet att teckna halva aktieka-

pitalet i den nya banken och att riksbanksfullmäktige finge oinskränkt rätt att tillsätta hälften av ledamöterna i den nya bankens styrelse.

Böök har slutligen framhållit, bland annat, att möjligheterna för en annan, delvis nyskapad institution att i sin övriga verksamhet utan menliga konsekvenser infoga och på ett ur allmänna synpunkter tillfredsställande sätt handhava den del av riksbankens uppgifter och rörelse, som skulle överföras och som av ålder bedrivits av riksbanken, vore helt oprövade och hade inom såväl affärsbankskommittén som fullmäktige bedömts såsom osäkra. Dessa omständigheter syntes Böök utgöra ytterligare ett argument för att vidtaga den modifikation av principbeslutet, som han tillsammans med två av fullmäktiges övriga ledamöter ifrågasatt.

Herrar Gränebo och Bergvall ha i särskilt yttrande uttalat att, för den händelse den av dem tillsammans med herr Böök företrädde uppfattningen om bibehållande i huvudsak av riksbankens avdelningskontor ej skulle vinna gehör utan principbeslutet i sin helhet ansåges böra fullföljas, de ville anmäla en från fullmäktiges majoritet i väsentligen två avseenden avvikande uppfattning.

Sålunda ha dessa ledamöter anfört, att om principbeslutet av år 1949 fullföljdes, frågan om huruvida den nya affärsbanken skulle anförtros några speciella konjunkturpolitiska uppgifter borde göras till föremål för en helt annan och grundligare utredning än den som hittills ägnats åt frågan. De förklarade sig visserligen helt dela den ståndpunkt, som varit vägledande för affärsbankskommitténs majoritet, nämligen övertygelsen om behovet av en aktiv konjunkturpolitik, men de kunde icke finna att förslaget om en speciell garantifond på högst 100 miljoner kronor vore tillrådligt. Affärsbanken syntes icke utan förfång för sin rörelse kunna anförtros en uppgift av denna art. I varje fall skulle den nya affärsbanken, om denna uppgift anförtroddes banken, under vissa perioder komma att bedriva en rörelse, som väsentligen skilde den från övriga affärsbanker, medan åtminstone hittills förutsättningen för den statliga affärsbanken varit, att den skulle bedriva sin rörelse i konkurrens med privatbankerna på i huvudsak samma villkor som dessa.

De ha vidare ansett det framlagda förslaget om att riksbanken skulle erhålla ett inflytande på den statliga bankens ledning därigenom att fullmäktige skulle få tillsätta halva styrelsen i den nya affärsbanken och att riksbanken eventuellt deltog i den föreslagna ökningen av aktiekapitalet icke vara ur principiell synpunkt tillrådligt. Det vore angeläget att riksbanken, som i sin egenskap av centralbank hade en serie funktioner gentemot de enskilda affärsbankerna, icke i förhållande till den statliga affärsbanken finge en ställning, som i onödan gäve stöd och näring åt uppfattningen, att centralbanken måhända favoriserade den statliga affärsbanken på de övrigas bekostnad eller eljest i fråga om dennas rörelse toge särskilda hänsyn, vilket skulle kunna försvåra ett förtroendefullt samarbete med affärsbankerna. Den nya affärsbankens styrelse borde därför tillsättas antingen

helt av Kungl. Maj:t eller ock, om detta skulle anses önskvärt med hänsyn till att affärsbanken övertog en del funktioner, som nu tillhörde riksbanken, till hälften av Kungl. Maj:t och till andra hälften av riksdagen genom särskilda elektor.

Vice riksbankschefen Magnusson, som till protokollet antecknat visst uttalande, har ansett att de olägenheter och svårigheter, som vore förenade med ett fullföljande av principbeslutet vore så betydande, att fullmäktige vid sitt ställningstagande till hela frågan ej kunde underlåta att taga hänsyn till dem. Enligt Magnussons mening vore det icke någon god lösning varken för riksbanken eller för den blivande statliga affärsbanken, som kommittén föreslagit. Denna lösning innebure nämligen, att riksbanken för att kunna sköta sina uppgifter, t. ex. i vad avsåge sedel- och myntdistributionen och reglerandet av kreditmarknaden, blevo beroende av det samarbete som kunde ernås med den statliga banken, medan å andra sidan denna, som skulle driva affärsmässig rörelse, bleve betungad med dels vissa uppgifter för riksbankens räkning, dels också med förvaltningen av lån från statliga fonder. Den föreslagna omorganisationen resulterade följaktligen i att riksbankens effektivitet såsom centralbank förminskades samtidigt som den statliga affärsbanken på grund av de speciella uppgifter, som ålades den, ej bleve någon effektivt arbetande affärsdrivande bank.

Suppleanterna herrar Alf Johansson, Patrik Svensson, Persson och Ahlqvist ha anmält att de instämde i vad som anförts i fullmäktiges skrivelse.

Herr Waldemar Svensson har biträtt den uppfattning som företräts av herrar Gränebo och Bergvall.

Herr Sundén har i avgivet yttrande på anförda skäl anslutit sig till tanken att en sådan lösning av förevarande problem borde eftersträvas, vilken innebure att riksbanken i huvudsak bibehölle sitt nuvarande kontorsnät och sina möjligheter att bedriva direkt utlåning till allmänheten i sådana former och i den utsträckning som svarade mot denna utlånings ekonomisk-politiska syftning. Riksbankens samlade resurser skulle kunna ge denna bank större möjligheter till effektiva insatser på detta område än som kunde tänkas stå någon annan institution till buds.

Herr Hedlund hade låtit anmäla att han vore av samma mening som herrar Gränebo och Bergvall.

Över fullmäktiges skrivelse samt affärsbankskommitténs betänkande ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av fullmäktige i riksgäldskontoret, statskontoret, bank- och fondinspektionen, riksräkenskapsverket och svenska bankföreningen.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha framhållit, att de av affärsbankskommittén antydda svårigheter, som vore förbundna med ett fullföljande av 1949 års principbeslut, visserligen i stor utsträckning skulle bortfalla om en klar och otvetydig skiljelinje uppdroges mellan riksbanken och den statliga affärsbanken, vilket fullmäktige ansåge nödvändigt, och affärsbanken icke gjordes

till ett instrument för en konjunkturbetonad kreditpolitik. Trots detta ha fullmäktige emellertid förklarat sig dela den tveksamhet, åt vilken flertalet inom bankofullmäktige givit uttryck, beträffande frågan om och i vilken utsträckning riksbankens uppgifter av icke centralbanksmässig karaktär borde överföras på den nya banken. Denna fråga liksom spörsmålet om införlivande med den nya banken av riksbankens avdelningskontor borde enligt fullmäktige göras till föremål för ytterligare överväganden och förhandlingar mellan riksbanken och affärsbanken.

Fullmäktige förordade därför, att riksbanken — oaktat detta i viss mån skulle innebära en jämkning av principbeslutet — tills vidare bibehölle i huvudsak nuvarande organisation och arbetsuppgifter och att affärsbanken icke anförtroddes speciella uppgifter i samband med en av staten bedriven konjunkturmässig kreditpolitik.

Förslaget om att affärsbanken skulle utrustas med en särskild garantifond i konjunkturpolitiskt syfte avstyrkes av fullmäktige. De ha framhållit, att riksbanken borde, i den mån i ett krisläge särskilda åtgärder i sådant avseende funnes påkallade, erhålla härför erforderliga fullmakter.

Beträffande frågan huruvida riksbanken borde erhålla ett inflytande på affärsbankens ledning och få deltaga i teckningen av aktier i affärsbanken ha fullmäktige anfört, att de icke ansåge en sådan anordning lämplig, då den nya banken borde erhålla en fullt självständig ställning i förhållande till riksbanken. Självfallet uteslöte denna uppfattning icke, att ett nära samarbete ändock komme till stånd mellan riksbanken och den statliga affärsbanken.

Statskontoret har förutsatt, att fjolårets principbeslut grundats på ingående överväganden rörande de fördelar och olägenheter, som vore förbundna därmed, och har därför ansett sig sakna anledning att diskutera frågan om en lämpligare lösning eventuellt vore att riksbanken i huvudsak bibehölle sin nuvarande rörelse och sitt nuvarande kontorsnät.

Beträffande frågan om den allmänna inriktningen av affärsbankens rörelse och därmed sammanhängande fondbehov har statskontoret uttalat, att den statliga bankverksamheten borde bedrivas efter rent affärsmässiga grunder och sålunda icke tjäna som instrument för någon mera aktiv konjunkturpolitik. I enlighet härmed har ämbetsverket avstyrkt förslaget att utrusta banken med en särskild garantifond å 100 miljoner kronor. En dylik garantifond skulle under normala förhållanden icke ha någon praktisk uppgift att fylla och vid kristillfällen erforderliga åtgärder finge, oavsett uppfattningen om affärsbankens roll såsom faktor i en konjunkturpolitisk verksamhet, bliva föremål för enhetliga bedömanden från statsmakternas sida och dispositioner träffas i överensstämmelse med situationens krav.

Statskontoret har med utgångspunkt från angivna uppfattning ansett, att den statliga affärsbankens ledning borde intaga samma ställning som ledningen för övriga statsägda aktiebolag. Sålunda borde styrelsens ledamöter och suppleanter i första hand förordnas av Kungl. Maj:t. Skulle emellertid riksdagen anse med sina intressen förenligt att öva omedelbart inflytande på

ledningen genom utseende av visst antal ledamöter i styrelsen, syntes detta lämpligen böra ske genom särskilt utsedda delegerade. Förslaget att riksbanken skulle äga tillsätta hälften av styrelsemedlemmarna i den nya banken och teckna halva aktiekapitalet har avstyrkts av statskontoret.

Förslaget om överflyttning av förvaltningen av vissa statliga lånefonder från riksbanken till den statliga affärsbanken har ävenledes avstyrkts. Ämbetsverket funne det vara stridande mot vedertagna förvaltningsprinciper att åt en i aktiebolagsform driven affärsbank överlåta bestämmanderätten i fråga om beviljande av lån ur särskilda, för olika sociala ändamål med av riksdagen beviljade kapitalmedel inrättade lånefonder samt om efterskänkande och avskrivning av sådana lån. I avvaktan på en rationalisering och förenkling av den statliga fondförvaltningen, som statskontoret ansett böra närmare utredas, borde de nu av riksbanken förvaltade lånefonderna — med undantag av avbetalningslånefonden — kvarbliva hos riksbanken.

Riksräkenskapsverket har förordat att, för den händelse den statliga affärsbanken funnes böra utrustas med resurser att utöva kreditreglerande funktioner motsvarande dem, som riksbanken nu i sin affärsbanksrörelse kunde utöva, frågan huruvida förevarande spörsmål borde lösas genom inrättande av en garantifond eller genom tillskapandet av en statlig konjunkturlånefond gjordes till föremål för fortsatt utredning.

De olägenheter och svårigheter, som vore förbundna med fjolårets principbeslut, vore enligt ämbetsverkets mening så betydande, att det icke syntes möjligt att bortse från dem vid det slutliga ställningstagandet i frågan. Verket har särskilt understrukt möjligheterna att utnyttja riksbanken med dess avdelningskontor för ytterligare uppgifter, som sammanhånga med förvaltningen av statliga lånefonder och kamerala göromål, och härigenom ernå en centralisering av den statliga fondförvaltningen. Riksräkenskapsverket funne det icke lämpligt att avveckla den organisation för statlig långivning och fondförvaltning, som funnes inom riksbanken med dess avdelningskontor, innan slutlig ställning tagits till frågorna angående statskontorets framtida arbetsuppgifter och organisationen av länsstyrelsernas kamerala verksamhet.

Riksräkenskapsverket har behandlat vissa särskilda problem i fråga om fondernas förvaltning som uppkomma, därest fjolårets principbeslut skulle genomföras. Det kunde enligt ämbetsverkets mening icke komma i fråga att till den statliga affärsbanken överlämna beslutanderätten i fråga om efterskänkande och avskrivning av utlämnade lån. Vidare måste själva fondredovisningen handhavas av en myndighet med konto i rikshuvudboken. Vid bestämmandet av vilken myndighet som skulle dels äga fatta beslut om efterskänkande och avskrivning, dels redovisa fonderna mot rikshuvudboken syntes enligt ämbetsverkets mening endast riksbanken kunna komma i fråga.

Bank- och fondinspektionen har utförligt behandlat frågan huruvida den statliga affärsbanken vid sidan av vanlig bankmässig utlåning även skall bedriva kreditgivning i konjunkturpolitiskt syfte med åsidosättande i större

eller mindre utsträckning av sedvanliga krav på bankmässig säkerhet. Inspektionen har bestämt avstyrkt en utökning av den statliga affärsbankens uppgifter i enlighet med bankofullmäktiges förslag. Inspektionen har här- om anfört följande.

Det synes obestriddigt, att en kreditverksamhet i konjunkturpolitiskt syfte utgör ett hjälpmedel i den allmänna ekonomiska politiken, och att den därför bör direkt samordnas med andra jämförliga åtgärder, främst de penningpolitiska, såsom diskontoförändringar och open-market-operations m. m. Då genomförandet av den av statsmakterna fastställda penningpolitiken i första hand åvilar riksbanken såsom rikets centralbank, bör naturligen ledningen av en kreditgivning i konjunkturpolitiskt syfte ligga i riksbankens händer. Det är uppenbarligen i insikt härom, som majoriteten inom bankofullmäktige föreslagit sådana anordningar i fråga om äganderätten till den statliga affärsbanken och bankens styrelse, att riksbankens inflytande över affärsbanken skulle säkerställas.

Om emellertid, på sätt bankofullmäktiges majoritet föreslagit, riksbanken får ett bestämmande inflytande över den statliga affärsbanken, kommer automatiskt ansvaret för fullgörandet av den statliga bankens övriga uppgifter — av vilka den främsta är att fungera som regulativ i förhållande till de övriga affärsbankerna — också att falla på riksbanken. Denna sammanföring av sinsemellan helt olika arbetsuppgifter skulle enligt inspektionens mening icke tillgodose vare sig riksbankens penningpolitiska syften eller samhällets behov av ett regulativ till de privata affärsbankerna. Å ena sidan skulle sålunda riksbanken icke kunna undgå att i sin penningpolitiska verksamhet taga hänsyn till den rent kommersiella rörelsen inom den statliga affärsbanken; då denna rörelse skulle kräva allt större hänsynstagande ju mera volymen ökades och kundkretsen växte, kunde förhållandena lätt utvecklas därhän, att riksbankens handlingsfrihet i avseende å penningpolitiken begränsades. Då riksbanken vidare bleve ansvarig för en verksamhet, som direkt konkurrerade med affärsbankerna, komme riksbankens i och för sig grannliga uppgift att fungera som en bankernas bank att ytterligare kompliceras. Riksbankens möjligheter att i gott samarbete med affärsbankerna påverka kreditmarknaden bleve härigenom försvagad. Det kan också befaras att riksbanksledningens tid och krafter i allt för hög grad skulle dragas från bankens främsta uppgift, att fungera som penningpolitiskt centralorgan.

Å andra sidan skulle en utökning av den statliga affärsbankens verksamhet till att omfatta även utlåning i konjunkturpolitiskt syfte allvarligt försämra möjligheterna för banken att fylla sina regulativa funktioner. Förutsättningarna för en rättvisande jämförelse mellan den statliga bankens och de privata bankernas rörelse skulle sålunda helt undanryckas; det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att bankofullmäktiges majoritet icke krävt ens, att den i konjunkturpolitiskt syfte bedrivna utlåningen skulle bokföringsmässigt hållas skild från den vanliga bankrörelsen. Vidare kan befaras, att allmänheten skulle visa en viss obenägenhet att anlita och göra sig beroende av en bank, vars ledning kunde antagas vara i särskilt hög grad influerad av konjunkturpolitiska synpunkter, och där kunderna följaktligen kunde tänkas bli behandlade efter andra och i vissa lägen snävare linjer än dem, som tillämpades inom de konkurrerande, privata affärsbankerna. Slutligen får icke förglömmas, att gränsdragningen mellan den konjunkturpolitiska kreditgivningen — vid vilken eftergifter i fråga om kravet på säkerheter skulle kunna göras — och den rent bankmässiga kreditgivningen — där sådana eftergifter icke få förekomma — skulle ställa

stora krav på deras omdöme, som hade att pröva kreditärendena; det är här fråga icke endast om högt kvalificerade tjänstemän vid bankens huvudkontor, utan också om tjänstemän vid en mängd medelstora och mindre kontor, där anspråken på ledningen självfallet icke kunna ställas likt högt som vid huvudkontoret. Sammanförandet av den mer eller mindre subventionsbetonade kreditgivningen i konjunkturpolitiskt syfte och den rent bankmässiga utlåningen kunde därför befaras skapa en tendens till eftersättande av de bankmässiga säkerhetskraven med ty åtföljande ökade förlustrisker för den statliga affärsbanken.

Helt allmänt kan slutligen tilläggas, att en så väsentlig omläggning av den statliga affärsbankens nuvarande arbetsprogram, som här föreslagits, kan vara ägnad att allvarligt störa bankens lugna utveckling.

Inspektionen har uttalat att, därest Kungl. Maj:t i frågan huruvida den statliga affärsbanken skall bedriva jämväl konjunkturpolitisk kreditgivning skulle finna övervägande skäl tala för den av bankofullmäktiges majoritet uttalade meningen, inspektionen ansåge sig böra ifrågasätta, om det kunde vara lämpligt, att inspektionen fungerade som tillsynsmyndighet för den statliga affärsbanken, eftersom ett sådant uppdrag i vissa situationer komme att innebära en överprövning av de åtgärder, som i realiteten vidtagits av riksbanken i dess penningpolitiska verksamhet.

Av inspektionens ståndpunkt i förevarande fråga följde att förslagen om rätt för riksbanken att deltaga i aktieteckningen och att utse halva styrelsen i den statliga affärsbanken samt om rätt för Kungl. Maj:t att i vissa fall tillhandahålla banken garantifondsobligationer enligt inspektionens uppfattning icke heller borde realiseras.

Beträffande förslaget att samtliga riksbankens avdelningskontor skulle övergå till den statliga affärsbanken har inspektionen anført, att bibehållandet av ett antal av de större avdelningskontoren inom riksbankens organisation i hög grad skulle minska de svårigheter och olägenheter, som affärsbankskommittén förmenat vara oundvikliga vid en överföring till den statliga affärsbanken av hela kontorsnätet. Vissa med riksbankens fondförvaltning sammanhängande spörsmål syntes kunna vinna en principiellt bättre lösning än som föreslagits i betänkandet, därest riksbanken icke tvingades avstå från samtliga sina avdelningskontor. Inspektionen har vidare framhållit, att det väl knappast kunde bestridas, att en lokal organisation för riksbanken i någon mån skulle främja en kreditgivning av riksbanken i konjunkturpolitiskt syfte. Inspektionen har därför ansett, att en uppdelning av riksbankens avdelningskontor borde ske.

Vid denna uppdelning syntes enligt inspektionen böra beaktas, att riksbankens lokala organisation i viss mån finge beredskapskaraktär; dess fulla kapacitet kunde uppenbarligen icke utnyttjas annat än i vissa konjunkturlägen, och det vore därtill synnerligen vanskligt att ställa någon prognos rörande omfattningen i dessa lägen av den ifrågasatta kreditgivningen. Man finge icke heller bortse från möjligheten att även andra former kunde skapas för en statlig stödverksamhet i konjunkturutjämnande syfte.

Med beaktande härav har inspektionen för sin del förordat, att riksbanken bibehölle avdelningskontoren i Göteborg, Malmö, Norrköping, Örebro, Sundsvall och Luleå, medan övriga avdelningskontor överfördes till statens affärsbank. En sådan lösning syntes inspektionen bättre tillgodose de praktiska synpunkter, som här borde vara avgörande, än en lösning efter principen »allt eller intet».

Inspektionen har ansett att affärsbankskommitténs förslag i fråga om riksbankens avdelningskontor borde modifieras i ytterligare ett avseende. Enligt inspektionen skulle mycket vinnas, om överlämnandet av riksbankens avdelningskontor till statens affärsbank kunde ske icke på en gång utan successivt inom en tidrymd av förslagsvis fem år. En dylik lösning skulle framför allt medgiva ett större hänsynstagande till personalens intressen; även lokalfrågorna skulle bli lättare att lösa.

I anslutning till den ståndpunkt inspektionen såiunda intagit i förevarande spörsmål har inspektionen framlagt förslag rörande den närmare arbetsfördelningen mellan riksbanken och den statliga affärsbanken, varvid vissa modifikationer i affärsbankskommitténs förslag förordats. Alla riksbankens kommersiella uppgifter på såväl inlånings- som utlåningssidan skulle överföras till affärsbankens verksamhetsområde. Avbetalningslånefonden skulle avvecklas, men långivningen borde fullföljas av affärsbanken. Däremot har inspektionen ansett, att riksbanken jämväl i fortsättningen borde handha förvaltningen av bosättningslånefonden samt fonden för hantverks- och småindustrikredit ävensom avvecklingen av egnahemsorganisationens ochushållningssällskapens förevarande låneportföljer, varvid dock förutsattes att affärsbanken vid förefallande behov lämnade biträde åt riksbanken.

Svenska bankföreningen har under hänvisning till förutsättningarna för 1945 års bankkommittés förslag tagit bestämt avstånd från förslaget, att den statliga affärsbanken skulle utrustas med särskilda resurser för kreditgivning i konjunkturpolitiskt syfte genom en garantifond. Av samma skäl har föreningen tagit avstånd från förslaget att riksbanken skulle få inflytande över bankens verksamhet dels genom att riksbanken deltog i den föreslagna ökningen av aktiekapitalet, dels genom att riksbanken erhöle rätt att tillsätta halva antalet ledamöter i bankens styrelse. Bankföreningen har uttalat, att den för sin del ansåge att, därest den av flertalet inom affärsbankskommittén och riksbanksfullmäktige omfattade meningen skulle godtagas, att riksbankens kommersiella kreditgivning vid behov skulle kunna användas jämväl i konjunkturpolitiskt syfte, så borde denna verksamhet icke överlämnas till den statliga affärsbanken utan allt framgent omhändertahas av riksbanken, vilken det ensam borde tillkomma att fullfölja konjunkturpolitiska syften. Riksbanken borde då också få behålla sina avdelningskontor. Det syntes enligt bankföreningen under sådana omständigheter även böra tagas under övertvägande, huruvida icke jämväl den statliga fondförvaltningen efter hand borde centraliseras till riksbanken i stället för att överföras till den statliga affärsbanken.

Departementschefen. Efter att ha tagit del av de nu verkställda utredningarna ha bankofullmäktige i sitt yttrande uttalat stor tveksamhet rörande lämpligheten att genomföra det vid förra årets riksdag fattade principbeslutet om överförande av vissa delar av riksbankens rörelse och därmed även av avdelningskontoren till den statliga affärsbanken. En minoritet i fullmäktige har direkt avstyrkt en dylik överföring. I flertalet av de avgivna remissutlåtandena ifrågasättes likaledes huruvida det f. n. är möjligt eller lämpligt, att riksbanken avstår från sina avdelningskontor. Sålunda ha riksgäldsfullmäktige och riksräkenskapsverket uttalat sig för att avdelningskontoren åtminstone tills vidare bibehållas hos riksbanken och till samma slutsats har bankföreningen kommit, dock från delvis andra utgångspunkter. Bankinspektionen har däremot ansett att — även om icke samtliga kontor böra överföras — i varje fall en betydande minskning av antalet avdelningskontor kan äga rum. Statskontoret har icke tagit upp denna fråga till diskussion, då ämbetsverket förutsatt, att fjolårets principbeslut skall genomföras.

Av avgörande betydelse för remissmyndigheternas ståndpunktstagande har varit dels frågan om möjligheten och lämpligheten att tilldela den statliga affärsbanken uppgifter på det konjunkturpolitiska området, dels frågan om förvaltningen av vissa statliga fonder vid ett avskaffande av riksbankens avdelningskontor. Den första frågan sammanhänger med riksbankens funktioner som centralbank, medan sistnämnda problem närmast är av organisatorisk natur. Jag vill i det följande först behandla en del problem som måste lösas för att vissa centralbanksmässiga uppgifter skola kunna utföras utan att riksbanken har tillgång till ett över landet fördelat kontorsnät.

I affärsbankskommitténs utlåtande har problemet i första hand diskuterats i samband med frågan om inrättandet av en garantifond. Inom kommittén ha rätt delade meningar rörande lämpligheten och behovet av en dylik fond. Riksbankens representanter ha liksom kommitténs ordförande hävdad, att en nödvändig förutsättning för att riksbanken skulle kunna avstå från de kreditförmedlande organ, som avdelningskontoren utgöra, vore, att den statliga affärsbanken försåges med sådana resurser, att den vid behov skulle äga möjligheter till en utlåningspolitik, som kunde utgöra ett aktivt led i konjunkturpolitiken. En sådan möjlighet skulle skapas genom inrättandet av en garantifond, som föreslagits till 100 miljoner kronor, samt rätt för riksbanken att verkställa insättningar i affärsbanken i den mån affärsbanken vore i behov därav. Jordbrukarbankens representanter däremot ha ansett att av konjunkturpolitiken motiverade åtgärder av kreditpolitisk natur fortfarande borde åvila riksbanken och att denna uppgift skulle kunna handhas av riksbanken även utan tillgång på avdelningskontor. Vidare har från bankens sida invändningar gjorts mot konstruktionen av fonden och framför allt mot de möjligheter, som anordningen ansetts skapa för en utlåning av icke affärsmässig karaktär. Remissmyndigheterna ha, som anförts i det föregående, genomgående avstyrkt förslaget om ga-

rantifond, i huvudsak med den motiveringen att konjunkturpolitiska uppgifter av ifrågavarande slag icke rimligen borde åvila affärsbanken, då de voro svåra att förena med de principer, som borde ligga till grund för bankens rörelse.

I några remissutlåtanden har frågan om garantifonden sammankopplats med spörsmålet om riksbankens inflytande på affärsbankens styrelse. Bankofullmäktige ha i detta hänseende föreslagit, att fullmäktige skulle få utse hälften av ledamöterna i affärsbankens styrelse samt därjämte ansett lämpligt, att riksbanken tecknade aktier i affärsbanken. I den mån detta förslag icke avstyrkts som en konsekvens av ståndpunktstaganden till garantifonden, har i utlåtandena framhållits att det vore olämpligt med ett dylikt inflytande från riksbankens sida, enär den statliga affärsbanken borde vara fullt självständig i förhållande till riksbanken.

För egen del kan jag icke ansluta mig till den åsikten, att ett inrättande av garantifond och spörsmålet om riksbankens deltagande i affärsbankens styrelse skulle vara två frågor som intimt hänga samman. Beträffande förslaget att riksbanken skulle utse en del av styrelsen i affärsbanken kunna skäl anföras både för och emot detsamma. Ett visst samarbete mellan riksbanken och den statliga affärsbanken är alltid nödvändigt och detta samarbete måste intensifieras i vissa konjunkturlägen ävensom i andra situationer. Detta gäller vare sig riksbanken har avdelningskontor eller ej. Avsikten med inrättandet av en statlig affärsbank har ju bland annat varit, att den skall kunna utöva ett reglerande inflytande på räntesättning ävensom andra in- och utlåningsvillkor på kreditmarknaden. Det synes självklart, att det, om affärsbanken skall kunna handha denna uppgift på ett tillfredsställande sätt, erfordras, särskilt under vissa förhållanden, ett intimt samarbete mellan de båda bankerna och deras ledningar. Det lämpligaste sättet för detta samarbete synes emellertid icke utan vidare klart och jag ställer mig tveksam till en anordning av det slag, som bankofullmäktige föreslagit. Svårigheter komma framför allt att uppstå i de fall, där intressekonflikter av olika slag komma att förefinnas mellan centralbankspolitiken och de affärsmässiga synpunkterna. Om styrelserna i de båda bankerna delvis utgöras av samma personer, kan detta medföra svårigheter såväl ur riksbankens som affärsbankens synpunkt.

Mot en garantifond med den av affärsbankskommitténs majoritet och bankofullmäktige föreslagna utformningen har i remissutlåtandena riktats stark kritik. Enligt min mening bygger denna kritik i stor utsträckning på en missuppfattning. För egen del har jag sålunda — i motsats till flertalet remissmyndigheter — bedömt förslaget om garantifond med utgångspunkt från att även den kreditgivning, som skulle möjliggöras genom denna fond, endast skulle grundas på att sådan säkerhet godkännes, som kan anses tillfredsställande ur affärsmässig synpunkt. Att detta torde ha varit avsikten synes framgå av såväl affärsbankskommitténs som bankofullmäktiges uttalanden. Om det här gällt lån med icke bankmässig säkerhet, som sålunda skulle vara särskilt riskfyllda, borde förslaget i väsentliga hänseenden fått

en annan utformning. Det måste nämligen bl. a. anses orimligt att uppkomna förluster då skulle täckas av affärsbankens egna medel, varigenom den statliga affärsbanken skulle kommit i ett avsevärt sämre läge än övriga kreditinstitut. Jag finner sålunda den framförda kritiken i väsentliga avseenden överdriven. Enligt min uppfattning borde det därför inte vara omöjligt att ge den statliga affärsbanken en sådan organisation, att den med bibehållande av kravet på affärsmässig skötsel ändå kunde på sådant sätt biträda riksbanken på det konjunkturpolitiska området, att riksbankens avdelningskontor skulle bli överflödiga för sistnämnda bank.

Det andra huvudproblemet vid en eventuell indragning av riksbankens avdelningskontor gäller frågan om förvaltningen av vissa fonder. Komplikationerna på detta område ha givetvis varit föremål för 1945 års bankkommittés uppmärksamhet men de numera verkställda utredningarna ha givit ett avsevärt bättre material för frågans bedömning. Det är nu lättare att bedöma i vilken mån förvaltningskostnaderna kunna nedbringas genom att förvaltningen av fonderna överföres till affärsbanken. Även om tvekan kan råda om vissa detaljer i kalkylerna, synes det sannolikt att besparingsmöjligheterna genom en dylik överflyttning under de närmaste åren bli synnerligen små. Troligt är att på längre sikt skulle de ekonomiska fördelarna bli större. En särskild fråga är, om låneförvaltningen i dess helhet kan överföras till affärsbanken. Såsom statskontoret och riksräkenskapsverket framhållit torde det nämligen icke vara möjligt att ge ett statligt aktiebolag beslutanderätt i fråga om avskrivning av statliga fordringar etc. Men detta är endast en detalj i det hela, ett organisatoriskt spørsmål, som säkerligen skulle kunnat lösas utan alltför stor svårighet. Närmast till hands hade legat att träffa en sådan anordning, att avskrivningsärendena av affärsbanken överlämnats till statskontoret för avgörande. Emellertid torde den pågående utredningen om organisationen av rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen komma att resultera i förslag om delvis ändrade arbetsuppgifter för statskontoret och en minskning av de fondförvaltande uppgifter, som åvila detta ämbetsverk. I alla händelser kan det vara tveksamt att på verket f. n. lägga ytterligare uppgifter av det slag som nyss berörts. Men även andra möjligheter än anlitan av statskontoret för dessa uppgifter torde föreligga.

Ett av de skäl, som förra året anfördes för en överflyttning av riksbankens avdelningskontor till den statliga affärsbanken, gällde angelägenheten att undvika material- och kostnadskrävande nyetableringar. De nu gjorda undersökningarna tyda emellertid på, att ett sammanförande av kontoren på flertalet platser icke skulle kunna ske utan betydande utgifter för ombyggnadsarbeten av antingen riksbankens eller Jordbrukarbankens lokaler. På en del platser skulle sammanförandet nödvändiggöra anskaffande av nya lokaler. Härtill medverkar att av riksbankens 25 avdelningskontor endast 6 äro belägna i sådana städer, där Jordbrukarbanken icke förut har kontor. Utredningarna ge vid handen, att ett sammanförande av kontoren icke

skulle innebära så stora rationaliseringsvinster i vad avser lokalkostnaderna, som tidigare antagits.

En fråga, som jag hittills icke berört och som heller icke kunnat i detta sammanhang närmare diskuteras men som givetvis måste tillmätas vikt, gäller personalen och de konsekvenser, som en sammanslagning skulle ha för dess vidkommande. Affärsbankskommittén har i sitt uttalande omnämnt de svårigheter på detta område, som synas uppkomma vid en sammanslagning. I fjolårets principbeslut förutsattes, att rationaliseringsvinster i personalhänseende skulle vara ganska betydande vid ett sammanförande av riksbankens och Jordbrukarbankens kontor. Som jag vid behandlingen av fondfrågorna framhållit ha kanske dessa rationaliseringars kostnadsbesparande effekt något överdrivits. En viss outnyttjad kapacitet torde dock finnas vid avdelningskontoren även om detta utrymme torde vara betydligt mindre nu än tidigare såsom en följd av de mera omfattande arbetsuppgifter som numera åvila riksbankens avdelningskontor. Man torde dessutom få räkna med ganska betydande övergångsersättningar till riksbankens personal i samband med en överflyttning till affärsbanken, varför rationaliseringsvinsten i lönehänseende på kort sikt torde bli mindre än beräknad. På längre sikt torde dock mera vara att vinna jämväl i detta avseende.

Av vad jag nu anfört framgår, att den utförda utredningen visserligen ådagalagt, att ett överförande av riksbankens avdelningskontor till affärsbanken icke skulle medföra fullt så stora fördelar, som förutsetts vid riksdagens principbeslut i frågan förra året. Vissa nya organisatoriska svårigheter ha också uppenbarats, varjämte övergångssvårigheterna visat sig betydligt större, än vad då antogs. Enligt min mening skulle dessa problem dock kunnat lösas och svårigheterna övervinnas på ett tillfredsställande sätt. Icke obetydliga fördelar av sammanslagningen torde också alltjämt, om man betraktar verkningarna utifrån statens samlade intresse, vara för handen. Ett vidhållande av principbeslutet kunde därför vara försvarligt. Men det bör erkännas, att utrymme finnes för en viss tveksamhet. En dylik har kommit till starkt uttryck från riksbankens ledning, i vilken dessutom framkommit yrkande från en stor minoritets sida om förenämnda besluts upphävande. Jag finner för min del fördelarna av en sammanslagning mellan affärsbanken och riksbankens avdelningskontor inte vara så stora, att jag skulle vilja mot dessa av riksbankens ledning uttalade meningar föreslå ett vidhållande av fjolårets principbeslut i denna del. Till denna ståndpunkt föranledes jag även därav, att särskilt från affärsbankens sida knappast några fördelar stå att vinna genom övertagande från riksbanken av avdelningskontoren och de fondförvaltande uppgifterna.

För riksbankens del försittes å andra sidan det tillfälle till en omfattande och snabbt genomförd rationalisering av dess verksamhet, som här föreligger. Att en rationalisering är behövlig, har understrukits av vissa ledamöter av bankofullmäktige. Jag vill biträda det i detta sammanhang gjorda uttalandet om angelägenheten av ett intensifierat arbete för rationalisering

av riksbankens organisation samt översyn av dess kontorsnät. Men det kan icke fördöljas, att en genomgripande omorganisation blir svårare att genomföra, då ej som nu samma möjligheter föreligga att överföra personal och kontor till en annan statlig verksamhet.

Det av bankinspektionen föreslagna alternativet att riksbanken skulle behålla sex avdelningskontor, kan jag för egen del icke tillstyrka. Verksamhetsområdena för kontoren skulle nämligen härvid bli så vidsträckta, att i huvudsak samma svårigheter skulle uppkomma som om uppgifterna skulle handläggas centralt av huvudkontoret.

Med den ståndpunkt jag har intagit till frågan om riksbankens avdelningskontor finner jag icke anledning att till närmare diskussion upptaga frågan om sättet för utseende av styrelseledamöter i den statliga affärsbanken utan dessa torde få utses på samma sätt som hittills gällt för Jordbrukarbankens vidkommande.

Någon anledning att i detta sammanhang upptaga frågan om inrättande för affärsbankens räkning av en garantifond har jag icke. Detta spörsmål berör i grund och botten icke enbart den statliga affärsbanken. Det gäller fastmera en medverkan i konjunkturpolitiken från samtliga kreditinstituts sida i konjunkturlägen, då detta kan vara behövt. Det gäller härvid inte endast att söka skapa möjligheter för lämnande av krediter utan också att förhindra, att lån med betryggande säkerheter uppsägas under hänvisning till bankernas likviditet o. d. Detta har även under senare år förekommit och haft till följd svårigheter icke endast för låntagaren utan också för de penningvårdande myndigheterna. Jag har för avsikt att inom den närmare tiden ånyo anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t och därvid hemställa om bemyndigande att igångsätta utredning rörande dessa spörsmål.

I detta sammanhang vill jag även understryka angelägenheten av att hela den statliga fondförvaltningen blir föremål för översyn, sedan vissa denna berörande utredningar slutförts.

Om riksbanken, i enlighet med vad i det föregående förordats, även framdeles kommer att ha till sitt förfogande ett över landet fördelat kontorsnät, blir en rad av de spörsmål, som diskuterats av affärsbankskommittén och i remissutlåtandena, inte aktuella och torde därför inte här behöva upptas till diskussion. Vissa frågor, som angå den statliga affärsbankens rörelse, torde dock böra behandlas i detta sammanhang.

Vid fjolårets beslut om inrättande av en statlig affärsbank förutsattes, att denna bank skulle ha tillgång till kontor över hela riket. Detta skulle också ha blivit fallet, om riksbankens kontor överflyttats till affärsbanken. Därest principbeslutet icke fullföljes i denna del, måste Jordbrukarbankens kontorsnät kompletteras på annat sätt i vad avser vissa delar av landet. För närvarande har Jordbrukarbanken sålunda icke kontor längre norrut än Falun och Gävle. För att erhålla en tillfredsställande kontorsorganisation i Norrland torde erfordras kontor åtminstone i Luleå, Umeå, Härnösand, Sundsvall och Östersund. Vidare har affärsbanken inget kontor

på Gotland. Även i övrigt kan någon ökning av kontorsnätet vara påkallad. Huruvida de nya kontoren måste anskaffas genom nyetableringar är ännu inte klart. Andra möjligheter kunna erbjuda sig, exempelvis därest riksbanken kan avstå från något kontor i Norrland, genom kontorsbyten eller genom förvärv av kontor från andra banker. Vid lämpliga tidpunkter torde avdelningskontor för den statliga affärsbanken böra inrättas på nämnda platser för att komplettera det nuvarande kontorsnätet. Det torde få ankomma på affärsbankens styrelse att vidtaga de åtgärder, som i anledning härav kunna erfordras.

I propositionen till förra årets riksdag uttalades, att samtliga myndigheter samt sådana företag, vilka helt eller till övervägande del ägdes av staten, borde anlita den statliga banken som sin bankförbindelse, för såvitt detta inte medförde påtagliga praktiska olägenheter för dem. I den mån en dylik överflyttning icke redan skett, bör den nu komma till stånd och även omfatta sådana uppdrag — främst utrikesaffärer — som hittills för nämnda myndigheters och företags räkning ombesörjts av riksbanken eller annat bankföretag.

Vid de nu verkställda utredningarna har vidare diskuterats frågan om överflyttning av vissa checkräkningar — dock icke de viktigaste, nämligen riksgäldskontorets och statsverkets — från riksbanken till affärsbanken, i händelse riksbankens avdelningskontor indroges. Vid bifall till de av mig i det föregående framlagda förslagen har frågan icke samma aktualitet men jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall i varje särskilt fall äga besluta om en dylik överflyttning, i den mån detta ur statens synpunkt befinnes lämpligt och rationellt.

Affärsbankskommittén hade föreslagit, att Jordbrukarbankens grundfond, som för närvarande uppgår till 40 miljoner kronor, skulle höjas med 30 miljoner. Genom att denna nyteckning skulle ske till en kurs av 150 procent — i likhet med vad som skedde vid den senaste nyemissionen — skulle den sammanlagda fondökningen komma att utgöra 45 miljoner kronor. Denna fondökning hade bedömts erforderlig med hänsyn till kommitténs förslag om överflyttande till affärsbanken av vissa av riksbankens rörelsegrenar, ävensom med hänsyn till nödvändigheten av en viss marginal för bankens vidare utveckling. Om den förutsatta överflyttningen av uppgifter till affärsbanken icke kommer till stånd i den av kommittén förutsatta omfattningen, minskas behovet av fondförstärkning. Bankinspektionen har i sitt utlåtande beräknat det omedelbara fondökningsbehovet till 15 miljoner kronor varutöver Kungl. Maj:t borde äga möjlighet att medge en ytterligare förstärkning av fonderna med 15 miljoner kronor. Jordbrukarbanken har ansett ifrågavarande belopp väl avvägda. Med biträdande av förslaget tillstyrker jag, att ett investeringsanslag äskas å sammanlagt 30 miljoner kronor, avsett för tecknande av aktier i Jordbrukarbanken till en kurs av 150 procent eller samma kurs som gällde för den år 1949 verkställda nyemissionen. Av beloppet torde 15 miljoner bli erforderliga för en ökning av aktiekapitalet redan inom den närmaste tiden med hänsyn till den starkt

ökade inlåningen i banken. Ianspråktagandet av resterande belopp kan bli aktuellt, därest en fortsatt stegring av inlåningen skulle kräva ytterligare fondökning, ävensom i samband med den i det föregående förutsatta kompletteringen av affärsbankens kontorsnät. Anslaget torde böra anvisas å kapitalbudgeten för budgetåret 1950/51 under rubriken Fonden för statens aktier.

Slutligen torde jag få erinra om det tidigare omnämnda, förra året gjorda uttalandet, att vid Jordbrukarbankens omvandling till en statlig affärsbank jämväl borde övervägas en ändring av bankens namn. Affärsbankskommittén har övervägt följande namnförslag, nämligen AB Landsbanken i Sverige, Sveriges Allmänna Bank AB samt AB Sveriges Kreditbank. Kommittén har »ehuru med tvekan» förordat det förstnämnda förslaget. Av remissmyndigheterna har bankinspektionen förordat namnet Sveriges Allmänna Bank AB, medan statskontoret föreslagit, att den statliga affärsbanken skulle kallas AB Svenska Statsbanken. Jordbrukarbankens styrelse har ansett att det nya namnet bör bli AB Sveriges Kreditbank.

För egen del finner jag det av statskontoret föreslagna namnet icke kunna ifrågakomma, då i utlandet med namn, vari »statsbank» ingår, i allmänhet förstås vederbörande lands centralbank. De andra tre alternativen innebära, att banken komme att kallas Landsbanken, Allmänna Banken eller Kreditbanken. För egen del vill jag biträda Jordbrukarbankens förslag, att den statliga affärsbanken erhåller namnet AB Sveriges Kreditbank.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte

a) föreslå riksdagen att å kapitalbudgeten under rubrik Fonden för statens aktier till *Aktieteckning i Aktiebolaget Jordbrukarbanken* för budgetåret 1950/51 anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor;

b) genom proposition lämna riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de frågor i övrigt som av mig berörts i det föregående.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Erik Skiöld.